

دانشگاه شهید رجایی
دانشکده علوم انسانی
و
دانشگاه فرهنگیان
واحد درسی:
تحلیل محتوای کتاب های درسی اجتماعی

کارشناسی مطالعات اجتماعی

مؤلف و مدرس: الماس ساسانیان

به نام خداوند بخشنده ی مهربان

تقديم به تمامی عزیزان متعهد
و
به روز !

اهداف آموزشی درس:

در پایان این درس دانشجویان:

- با ساختار درسی علوم اجتماعی (هدف ها، محتوا و روش های یاددهی- یادگیری، روش های ارزشیابی پیشرفت یادگیری، مواد آموزشی ویژه برنامه و...) آشنا می شوند.
- با روش های تحلیل محتوای کتاب درسی و سازماندهی مجدد آن برای تدریس و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی آشنا می شوند.
- با روش های تدریس اختصاصی درس علوم اجتماعی آشنا می شوند و آن ها را در عمل بکار می گیرند.
- در طراحی، تدوین و اجرای طرح های تدریس درس علوم اجتماعی ویژه مهارت پیدا می کنند.

اهمیت و ضرورت درس روش تدریس و تحلیل محتوای کتاب های درسی:

کتاب درسی طی فرایند تالیف درگروه های درسی دفتر سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی وزارت خانه آموزش و پرورش کشور تولید و سپس با اجرای آزمایشی توسط دانش آموزان، معلمان، اولیا، اساتید دانشگاه و خبرگان امر اعتبار بخشی شده و به مدت پنج سال به اجرای کشوری گذاشته می شوند. از آنجائی که این کتاب کشوری بوده و مسایلی همچون محدودیت های زمانی، تجربه و تخصص مولف و مولفین، تفاوت های علمی، اخلاقی، توانمندی، زبانی، قومی و محیطی دانش آموزان و معلمان و کلاً متولیان امر آموزش و پرورش از يك طرف و از طرف دیگر تغییرات علمی و روشی و... در نحوه ی اجرایی موثرند و بدلیل اینکه در نظام آموزشی ما کتاب درسی تولید شده از ارکان اصلی در امر آموزش و پرورش می باشد، لذا آشنایی کامل دانشجویان با شیوه های بررسی و ارزشیابی کتاب درسی و نکات مورد توجه در آن می تواند رهگشای مناسبی در فرآیند یاددهی - یادگیری فردای آنان باشد.

متأسفانه در این مورد کمتر تخصصی به فکر تهیه و تدوین معیارهایی برای این مساله بوده و اغلب کلاس ها و دوره های بررسی کتاب درسی آن کارایی لازمه را به دلیل نبود يك سیستم و معیار هماهنگ و منطبق بر اصول علمی را ندارند.

از طرفی بسیاری از دانشجو معلمان چون با عناصر تشکیل دهنده برنامه درسی قصد شده آشنایی ندارند و در فرایند تدریس و اجرای برنامه درسی با مشکلاتی مواجه می شوند که این مشکلات عملاً موجب عقیم ماندن بخشی از اهداف و محتوای برنامه درسی می شود و در نهایت بین سه برنامه درسی قصد شده ، اجرا شده و کسب شده ناهماهنگی هایی بروز می کند . این واحد درسی ضمن آشنایی نمودن دانشجو معلمان با عناصر یک برنامه درسی ، آن ها را با سایر روش های تحلیل محتوای برنامه تدریس و کتب درسی آشنایی سازد.

به هر حال در این جزوه آموزشی علاوه بر روش تحلیل و بررسی کتب بر اساس نظریات کمی و یلیام رومی به روش های تحلیل و ارزشیابی از طریق برنامه درسی ، قضاوتی و پرسشنامه اشاره شده است. و نیز به نمونه معیارهای بررسی یک واحد درسی اشاره گردیده است. جزوه حاصل حاصل تجربه چندین ساله ی نگارنده در امر آموزش روش تدریس و بررسی کتب درسی در مراکز تربیت معلم، دوره های ضمن خدمت و دانشگاه ها و هم چنین مراجعه به منابع مختلف و پراکنده می باشد که حتم دارد که مورد توجه همکاران گرامی قرار خواهد گرفت. بررسی شناسنامه کتاب، مضامین، مفاهیم ، ظاهروزیبایی، حجم، فعالیت ها و تکالیف، تصاویر و نمودارها، سازماندهی محتوا، اهمیت و ارزش محتوا با جنبه های گوناگون رشدیادگیرنده، تناسب محتوا با روش تدریس ، طریزیان و نوع روش های مورد استفاده از جمله ابعادی هستند که می توانند مورد بحث و بررسی واقع شوند.

در پایان نیز به جمع بندی و نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات و معرفی منابع اشاره گردیده است. موجب امتنان خواهد شد اگر همکار خود را از نظرات سازنده ی خویش مطلع فرمائید.

کتاب های درسی به لحاظ اهمیتی که در ایجاد بستر سازی علمی برای دانش آموزان دارند، ضروری است طوری تنظیم و تدوین گردند که ضمن یکنواخت بودن و پیوستگی مطالب از ویژگی های یک کتاب مطلوب نیز برخوردار باشند. در هر نظریه آموزشی ملاک ها و معیارهای خاصی برای گزینش محتوای برنامه درسی تهیه شده، و پیشرفت محتوا به شکل خاصی صورت می گیرد. گرچه برای ارائه ی محتوای برنامه درسی گونه های متفاوت با روش های وجود دارد، اما امروزه از روش های کتبی، نه تنها توانسته اند نقش و اهمیت خود را تا کنون حفظ کنند، بلکه در بسیاری از نظام های آموزشی دنیا هنوزیکه تاز عرصه ی برنامه درسی هستند. محتوای برنامه درسی (کتاب درسی) از جهات گوناگون درخور بررسی و کاوش می باشد. در بحث طرز بیان محتوای برنامه درسی به دوشیوه می توان اشاره کرد:

• شیوه غیرفعال

شیوه ارائه غیرفعال بر بیان حقایق، نتایج و تعاریف متکی است و طرح پرسش ها نیز با پاسخ های مشخص و آنی همراه است. به این ترتیب فعالیت فراگیر، به حفظ مطالب درسی ارائه شده محدود و در آموزش، منجر به حافظه پروری می شود.

• شیوه فعال

شیوه ارائه فعال متکی بر درگیری فراگیر با محتوای ارائه شده و افزایش فعالیت اوست. به همین دلیل تلاش می شود از تجربیات قبلی فرد تا حد اعلا ی ممکن، استفاده شود. برای تحقق این اهداف در ارائه مطالب و محتوای برنامه درسی از طرفی به طرح سئوال هایی اقدام می شود که به افزایش دانش قابل حصول فراگیر بپردازد و از طرف دیگر مسائلی مطرح می شود که فراگیر را ملزم به تجزیه و تحلیل مطالب و محتوای ارائه شده می کند. به این ترتیب این شیوه ی ارائه ی محتوا به فهم عمیق تر فراگیر کمک می کند و تفکر خلاق را در او شکوفا می سازد.

فعالیت عملی در کلاس:

- معرفی هدف های کلی آموزش کتاب های درسی علوم اجتماعی در بخش و فصل های مختلف به صورت تفکیکی
- بررسی ارتباط افقی و عمودی محتوای به تفکیک کتاب های درسی علوم اجتماعی با سایر کتب درسی همان پایه
- بررسی نقش نمونه هایی از فعالیت ها و تجربیات یادگیری پیش بینی شده در کتاب های علوم اجتماعی برای دانش آموزان
- معرفی شیوه های تقسیم کتاب درسی به واحد های کوچک تر درسی متناسب با ساعات تدریس و اجرای نمونه هایی از آن

فعالیت عملی:

بررسی ویژگی های کلی مخاطبین (توانایی های جسمی، ذهنی، عاطفی، اجتماعی) با محتوای ارائه شده
و نحوه تطبیق محتوا با روش های یاددهی - یادگیری در درس موردنظر

بررسی و تحلیل کتب درسی
مؤلف و مدرس الماس ساسانیان

فعالیت هایی که به همراه تدریس به یادگیری بهتر درس علوم اجتماعی کمک می کند .

- برنامه ریزی برای یک مسئله ورخداد اجتماعی
- تهیه فهرستی از نقش ها در خانواده ، زندگی یک نوجوان در طول روز، نهادهای مورد نیاز جامعه و کارایی و اهمیت آن ها ، تفاوت های زندگی شهری و روستایی و ایلاتی
- انجام تحقیق درباره ی مسایل اجتماعی
- تهیه فهرستی از نیازهای انسانی، نیازهای کلاس خوب اجتماعی
- تهیه شرح حال و شرح وظایف از رجل سیاسی ، نویسندگان ، علمی، ...
- تشکیل نمایشگاه در مورد لباس های محلی و ملل، موزیک ، سایت ، نرم افزار، ...
- گوش دادن به اخبار و ارائه گزارش به کلاس
- گفتن خاطرات از مسافرت و فرهنگ ها...
- تمرین ارتباط برقرار کردن با دیگران در کلاس و ... انجام بازی های گروهی
- مقایسه شکل زندگی در دیروز و امروز
- شنیدن و خواندن ترانه و سرودهای فکاهی- قدیمی - محلی
- گشت در مدرسه و محله ، مشاهده و بررسی و تهیه گزارش
- تمرین رای گیری و رای دادن
- پیش بینی دنیای آینده به صورت های نوشتاری ، تصویری ، بیانی
- تمرین ساختن یک جامعه ، قانون گذاری و اطاعت از قانون
- گرامیداشت ایام خاص
- نمره دادن توسط فراگیران (آموزش ارزشیابی)
- جمع آوری عکس های آموزشی و

اهم مواد آموزشی:

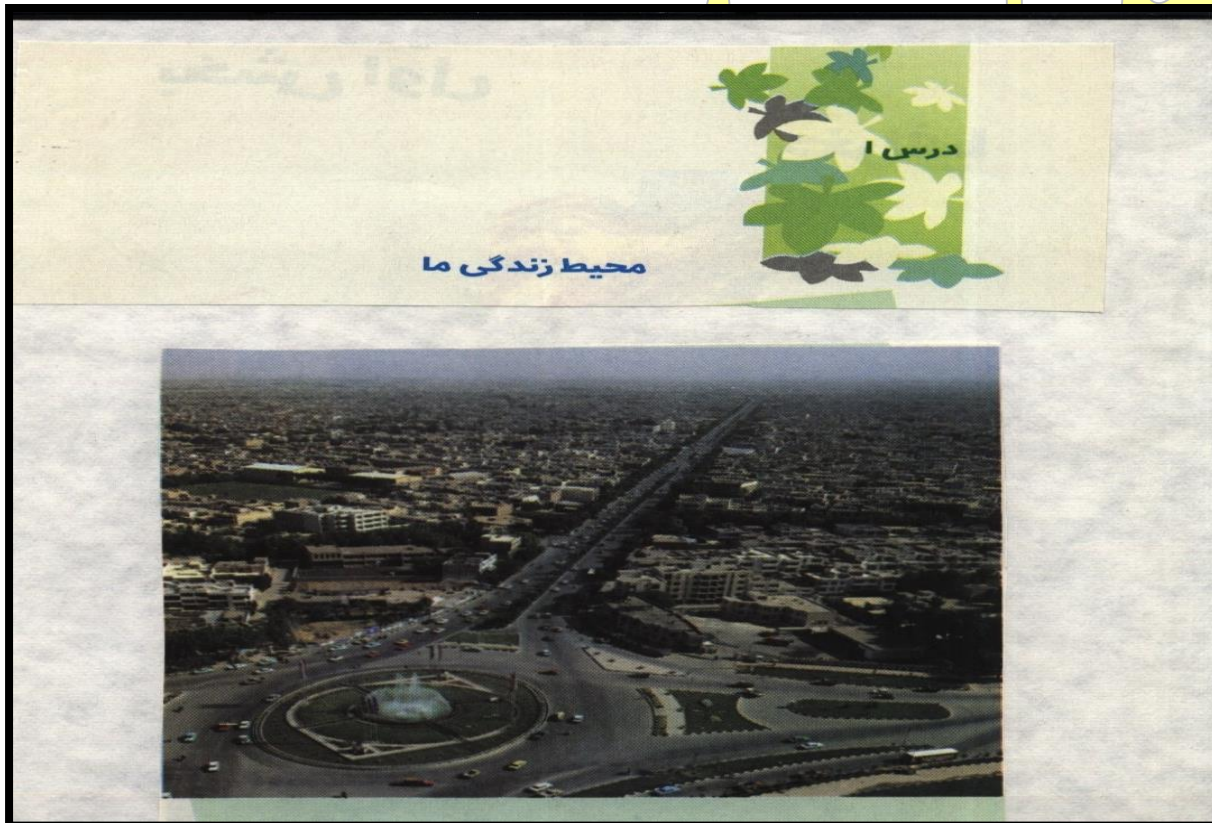

بررسی و تحلیل کتب درسی
مولف و مدرس الماس ساسانیان

- تخته ی کلاس
- تخته ی ماهوتی
- مجلات و روزنامه ها و بریده ها
- عکس های آموزشی
- نقاشی آموزشی
- چارت و پوستر
- کره ، مدل و ماکت ...
- کلکسیون و مجموعه ها
- جدول و نمودار
- اسلایدها و فیلم های آموزشی
- بازی های آموزشی
- نمایش و تئاتر
- سرود و موسیقی های ملی، مذهبی و محلی
- داستان نویسی
- تهیه روزنامه دیواری
- انجام بازدید علمی
- انواع نرم افزارها و لوح های فشرده
- استفاده از رایانه
- شبکه های داخلی و خارجی
- بالاخره معلم و مشتقاتش!

مراحل عمومی تالیف کتب درسی:

- ۱- کتب درسی طی فرایندی درگروه های درسی دفتر سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی وزارت خانه آموزش و پرورش کشور تولید می شود.
- ۲- سپس با اجرای آزمایشی توسط دانش آموزان، معلمان، اولیا، اساتید دانشگاه و خبرگان امراعتبار بخشی شده و به مدت پنج سال به اجرای کشوری گذاشته می شوند.

ویژگی های عمومی کتب درسی :

در تدوین و تالیف و کتاب های درسی باید به موارد گوناگونی توجه گردد که از جمله ی آن ها در حیطه های ظاهری، نگارشی، محتوایی، حیطه ی ساختاری و ویژگی های روان شناختی می باشد.

در کل کتاب های درسی باید دارای ویژگی هایی خاص خود باشند که به چند مورد از آن ها اشاره می گردد:

- ۱- جلد مناسب داشته باشند. از شرایط مناسب جلد کتاب های درسی، جلد شومیز با قطع وزیری در اندازه ی ۲۴×۱۷ سانتیمتری باشد.
- ۲- خط و حروف مناسب داشته باشند. از اندازه ی مناسب حروف برای متن کتاب درسی ۱۲-۱۳، و برای تیترهای اصلی ۱۶-۱۸ است.
- ۳- دارای شناسنامه ی و مقدمه باشند.
- ۴- اهداف برنامه درسی را رعایت نمایند.
- ۵- توجه به نیازهای جامعه داشته باشند.
- ۶- سطح خوانایی مناسب داشته باشند. یعنی در کتاب های درسی سهولت و دشواری مطالب،، باید متناسب با سطح فراگیران باشد.
- ۷- اصول روش های یاددهی - یادگیری فعال و فناوری های نوین آموزشی را در نظر گرفته باشند.
- ۸- سازماندهی محتوایی مناسبی داشته باشند و در تدوین مطالب، دانش تخصصی و نیازهای فراگیران اولویت داشته باشد.
- ۹- نکات کلیدی مشخص شده باشند. بهترین روش برای مشخص کردن نکات مهم و کلیدی استفاده از حروف و کادر پررنگ است.
- ۱۰- نتایج یادگیری هر فصل به صورت اهداف رفتاری آورده شده باشد.
- ۱۱- تعریف مفاهیم تخصصی بیان شده باشد. از بهترین مکان ها برای درج تعریف اصطلاحات فنی و تخصصی پایان فصل می باشد.
- ۱۲- دارای منابع به روز و علمی باشند. در تدوین مطالب، دانش تخصصی و نیازهای فراگیران اولویت داشته باشد.
- ۱۳- از تمامی ابعاد جذاب بوده و برانگیزنده باشد.
- ۱۴- بررسی و تحلیل کتب درسی / الماس ساسانیان

تحلیل محتوا یعنی چه؟

- روشی برای توصیف عینی و منظم یک پیام است .
- به معنای تحلیل علمی پیام های ارتباطی است .
- فرایند رمزگشایی از رمزهای نهفته شده در پیام است .
- نتیجه گیری از اطلاعات مربوط به محتوا است که از طریق درک پیام های نهفته در محتوا حاصل می شود. برای درک هر پیام باید به رمزهای (کدگذاری های) نهفته در پیام پی برد .

مفهوم تحلیل محتوای آشکار و پنهان:

- تحلیل محتوا می تواند دربرگیرنده تحلیل محتوای آشکار و پنهان و تحلیل محتوای پنهان آن پیام باشد. در تحلیل محتوای پنهان یک نوع فرایندی حاکم است که بااستنباط فرد از پیام اهمیت می یابد .
- در فرآیند آموزش و یادگیری بیشتر به تحلیل محتوای آشکار و پنهان یعنی تعمیم ها توجه می شود.

تحلیل محتوای برنامه درسی با تاکید بر فرآیند یاددهی - یادگیری:

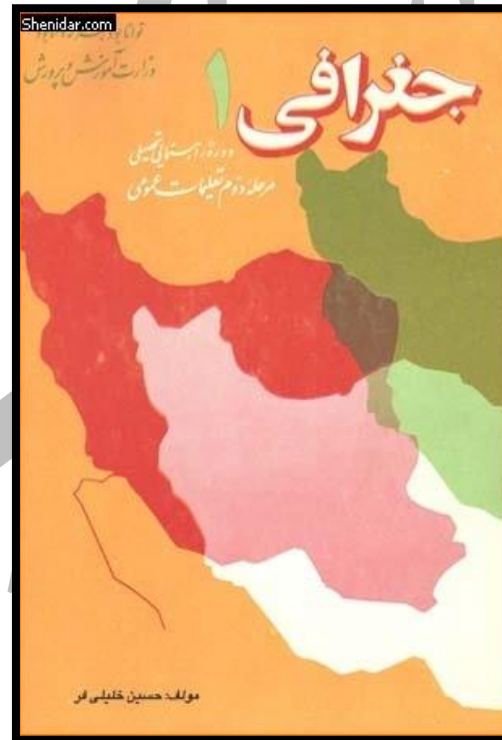
انواع برنامه درسی:

(Intended Curriculum)
(Implemented Curriculum)
(Attained Curriculum)

۱- برنامه درسی قصد شده

۲- برنامه درسی اجرا شده

۳- برنامه درسی کسب شده

بررسی و تحلیل کتب درسی
مؤلف و مدرس الماس ساسانیان

...تحلیل محتوای برنامه درسی با تاکید بر فرآیند یاددهی - یادگیری:

- در برنامه درسی قصد شده به آرمان ها هدف ها ، محتوا ، روش های یاددهی یادگیری ، مواد آموزشی و تجهیزات پیش بینی شده در برنامه درسی توجه دارد، که در یک نظام آموزشی از جانب برنامه ریزان درسی پیشنهاد و تجویزی شود .
- منظور از برنامه درسی اجرا شده، مجموعه اقدامات و فعالیت های یاددهی - یادگیری است که از سوی معلمان و مجریان برنامه در صحنه واقعی کلاس های درس و محیط های آموزشی به اجرا درمی آید. مسلماً چنانچه معلمان و مجریان برنامه و از قبل آموزش لازم را برای اجرای برنامه مورد نظر ندیده باشند، یا امکانات، تجهیزات و مواد آموزشی پیش بینی شده در برنامه قصد شده فراهم نشده باشد، تفاوت چشمگیری میان برنامه قصد شده و اجرا شده مشاهده خواهد شد.
- برنامه درسی کسب شده به میزان کیفیت تحقق هدف های هر برنامه توجه دارد . هر برنامه درسی بر اساس اهداف آموزشی خاصی طرح ریزی و اجرا می شود ، لذا انتظار می رود که در اثر اجرای برنامه قصد شده مطابق هدف های برنامه تغییرات مطلوب و مورد نظر رفتار فراگیران تحقق یابد .

روش تحلیل محتوای برنامه درسی:

- روش تحلیل محتوا اساساً به جوهر پیام (رمزهای نهفته در هر پیام) تأکید دارد .
(تحلیل محتوا یکی از فنون پژوهش است که برای توصیف عینی و منظم و کمی محتوای آشکار ارتباطات به کار گرفته می شود و هدف آن تشخیص محتوای پیام و تفسیر آن است .
- در تحلیل محتوای برنامه درسی هدف آن است که معلم با کشف پیام های کلیدی (تعمیم ها) با توجه به حوزه امکانات و محدودیت ها و اصول حاکم بر یادگیری به بازسازی دوباره برنامه درسی برای تدریس اقدام نماید .

فرایند تدریس یک درس (واحد درسی) :

- عنوان درس
- هدف کلی
- هدف های مرحله ای (هدف های جزئی)
- هدف های عینی (هدف های رفتاری)
 - هدف های دانشی
 - هدف های مهارتی
 - هدف های نگرشی
- مفاهیم کلیدی و تعمیم های درس
- دانستنی هایی برای معلم
- پیش دانسته های فراگیران
- پیشنهادهایی برای تدریس (روش ها ، راهبردها ، فنون و مهارت های تدریس) در قالب فرصت های یاددهی – یادگیری

ادامه فرایند تدریس یک درس (واحد درسی) :

مراحل تدریس :

- فرصت یاددهی – یادگیری شماره (۱):
 - ۱ - عنوان فرصت یاددهی – یادگیری
 - ۲ - هدف جزئی
 - ۳ - هدف های عینی (نتایج مورد انتظار)
 - ۴ - مفاهیم کلیدی و تعمیم ها
 - ۵ - راهبردهای تدریس
 - ۶ - وسایل و تجهیزات مورد نیاز
 - ۷ - نحوه تعامل و گروه بندی فراگیران
 - ۸ - ارزش یابی تشخیصی (تعیین رفتارورودی فراگیران)
 - ۹ - ایجاد انگیزه و شروع مناسب
 - ۱۰ - فعالیت های فراگیران
 - ۱۱ - فعالیت های معلم
 - ۱۲ - ارزش یابی تکوینی (بررسی میزان تحقق هدف ها در جریان تدریس مفاهیم درک شده ، مهارت های کسب شده ، نگرش های کسب شده)
 - ۱۳ - جمع بندی و نتیجه گیری

ادامه فرایند تدریس یک درس (واحد درسی) :

- فرصت یاددهی – یادگیری شماره ۲
- فرصت یاددهی – یادگیری شماره ۳
- ارزش یابی مجموعی یا پایانی
- نمونه سؤال ها (یا موقعیت های پیشنهادی برای ارزش یابی مجموعی)
- ۱۴ - نمونه تکالیف و فعالیت های خارج از کلاس
- ۱۵ - معرفی منابع و مأخذ برای مطالعه بیشتر فراگیران

ویژگی های واحد یادگیری (یک درس):

- اهداف
- مفاهیم و موضوعات اساسی
- ویژگی ها: (تصاویر، ریزنقش ها، جدول ها، نمودارها، نقشه ها و . . .)
- تجربیات یادگیری (فعالیت های کلاسی، فعالیت های آزمایشگاهی، فعالیت های کارگاهی)
- پرسش های ضمن درس
- فعالیت های مربوط به پژوهش و اندیشیدن
- خلاصه درس
- خودآزمایی ها
- تمرین های پایانی
- فعالیت های خارج از کلاس
- معرفی منابع و مراجع برای دانش افزایی معلمان و دانش آموزان

مفهوم قطعه و تعمیم: قطعه:

هر قطعه بخشی از محتوا است که حداقل یک پیام کلیدی را دربردارد. هر قطعه در قالب یک پیام می تواند در اشکال مختلف نظیر گفتار، نوشتار، تصاویر، اشکال، نمودار، جدول ها، نقشه ها، شمایل، اعداد، فرمول ها، اصوات و ... وجود داشته باشد. مجموعه ای از یک یا چند قطعه یک پیام آموزشی یا تعمیم را می سازد.

ماهیت تعمیم ها:

تعمیم ها آن بخش از محتوا است که یاددهی – یادگیری آن اجتناب ناپذیر است و تعمیم ها پیکره اصلی درس را تشکیل می دهند. به عبارت دیگر تعمیم ها آن بخش از محتوا هستند که یک پیام کلیدی را عرضه می کنند و یادگیری آن در یک درس کاملاً ضروری و اجتناب ناپذیر است.

تعمیم ها می توانند در قالب حقایق، مفاهیم، تعاریف، اصول، نظریه ها، قوانین، فرمول ها و نظایر آن بیان شوند.

مفهوم تعمیم ها با توجه به ساختار دروس مختلف تغییر می کند. برای مثال مفاهیم اساسی مربوط به تعمیم ها در درس تاریخ عبارتند از: زمان رخداد، مکان رخداد، اشخاص مؤثر در پیدایش رخداد، نتایج و اثرات رخداد و...

اصول کلی حاکم بر نقد و بررسی کتاب های درسی :

- ۱- کتاب های درسی را می توان از دو منظر مورد نقد قرار داد .
 - یکی از منظر هدف های مشترك است که در این حالت نقاد باید يك نگاه مجموعی و کلی به محتوای کتاب ها داشته باشد و آن ها را در ارتباط با یکدیگر بررسی کند . به عنوان مثال تربیت دینی و یا تربیت اجتماعی از جمله هدف های مشترکی است که همه کتاب ها باید در حدّ و اندازه خود فرصت و امکان تربیت دانش آموزان را فراهم سازند. اگر فردی یا گروهی از منظر دینی و یا اجتماعی به مطالب کتاب ها توجه کرد و با معیارهای این هدف مشترك آن ها را مورد نقد و بررسی قرار داد ، کار او از نوع نقد « کلّ نگر » و یا از منظر هدف های مشترك است .
 - دیگری از منظر محدود و خاص يك کتاب معین است که در این حالت نقاد می تواند بنا به تجارب خود يك مفهوم یامهارت یا عکس و تصویر و موارد مشابه آن ها را مورد بررسی قرار دهد .

۲- نقد و بررسی باید با ارائه پیشنهاد های لازم همراه باشد ، گروهی یا فردی که جزئی از محتوای کتاب را مطلوب نمی داند ، باید دلیل ارائه دهد. ثانیاً برای بهتر شدن و تبدیل به احسن شدن آن پیشنهاد بدهد. البته این بدان معنا نیست که اگر نقادی پیشنهاد نداد دیدگاه های او اصلاً قابل توجه و قابل عنایت نیست ، بلکه غرض آن است که نقادی از طریق ارائه پیشنهاد ها به اصلاح برنامه ها منجر شود.

۳- رعایت عدل در نقادی اصل دیگری است که باید به آن توجه نمود. گاهی همراه با واژه نقد، تخریب و بیان معایب دريك چیز به ذهن متبادر می شود ، حال آن که نقد داوری درباره ی چیزی است و باید هم حسن را بگوید و هم عیب را. لذا فرد نقاد باید ضمن توضیح جنبه های منفی به ابعاد مثبت کتاب ها نیز پردازد .

۴- برای نقد و بررسی کتاب ها لازم است معیارهایی از قبل طراحی شود ، هرچند ماهیت کارنقادی اقتضا می کند که فقط به معیارهای از قبل تعیین شده اکتفا نشود. در صفحات بعد مجموعه معیارهایی پیشنهاد ی به قصد یاری افراد نقاد ارائه شده است . دانشجویان محترم می توانند از طریق بحث و گفتگو به زمینه ها و معیارهای دیگر نیز برسند و از جهات دیگر نیز کتاب ها را بررسی و تحلیل کنند.

۵- نقادی باید با احساس توانستن و اعتماد به نفس همراه باشد. درست است که اگر تعدادی صاحب نظریه نقد کتاب ها مبادرت کنند ، ممکن است نکات عمیق علمی طرح نمایند ، لکن آنچه که چند نفر دانشجو و معلم دلسوز و متفکر می توانند انجام دهند ، ممکن است از عهده ی هیچ گروه دیگر بر نیاید. انتظار آن است که همکاران گروهی در جلسات نقادی تفکر ، دانش و تجربه ی آموزشی خود را پیوند بزنند و به نقادی کتاب ها بپردازند . یقیناً آنچه که از چنین رویکردی به محتوا کتاب ها به دست خواهد آمد ، برای برنامه ریزان و مؤلفان کتاب ها مفید و قابل استفاده خواهد بود .

- ۶- نقد و بررسی کتاب ها با توجه به سؤال کلی زیر انجام خواهد شد :
- الف) در محتوای کتاب یا کتاب ها تا چه حدودی معیارهای مورد نظر رعایت شده است ؟
- ب) در محتوای کتاب یا کتاب ها تا چه حدودی معیار مورد نظر رعایت نشده است ؟
- ج) چگونه می توان محتوای کتاب را با معیارهای مورد نظر متناسب نمود ؟

بنابراین در نقد و بررسی کتاب ها با هر يك از معیار ها باید به سه سؤال فوق توجه شود و پاسخ لازم برای هر يك ارائه گردد. طبیعی است که در این کار پاسخ «بلی» یا «خیر» مورد نظر نیست بلکه توضیحات مدلل و کافی در هر يك از معیارها باید ارائه شود .

معیارهای نقد و بررسی تربیت دینی :

- ۱- انعکاس زیبایی های آفرینش و زندگی در ابعاد مختلف کتاب (مانند داستان هایی که شادابی و نشاط زندگی کودکانه را می رساند ، بازی در فضای طبیعی را ترسیم می کند ، لذت بردن از زیبایی های اطراف را ممکن می کند و . . .)
- ۲- فراهم شدن فرصت های تقویت حس مذهبی (مانند مشارکت در مراسم مذهبی ، کمک به دیگران ، انفاق ، مراسم نیایش و . . .)
- ۳- توجه به نعمت های خدا در زندگی و سپاس از نعمت ها (مانند خوبی ها و نعمت های پیرامون ما ، توانایی ها و امکاناتی که در اختیار هر دانش آموز هست و . . .)
- ۴- تقویت روحیه مشارکت در مسئولیت های اجتماعی و ایفای نقش خود (مشارکت در کارهای خیر ((معروف)) و دوری و منع از بدی ها ((منکر)) ، البته مناسب با سن خود مانند توجه به نظافت کلاس به عنوان يك وظیفه دینی ، دوری از اسراف در آب و توجه دادن دانش آموزان دیگر به آن)
- ۵- تقویت علاقه و محبت به پیشوایان دین و گرایش به اسوه قرار دادن آن ها (با ذکر داستان های مناسب ، بیان سخنان و جشن تولد امامان و . . .)
- ۶- پیش بینی تمرین ها و فعالیت هایی که رفتارهای دینی را تقویت کند و پیش بینی تشویق مناسب .
- ۷- علاقه به رعایت آداب اسلامی حضور در جامعه (مانند سلام کردن ، احترام به بزرگترها ، برخورد محبت آمیز ، رعایت حجاب و عفاف و . . .)
- ۸- استفاده از شیوه های متنوع آموزش غیر مستقیم آموزه های دینی (مانند قصه گویی ، داستان نویسی و خاطره نویسی از جانب دانش آموزان ، مسابقه ، گردش علمی ، بازدید از اماکن مذهبی ، کتابخانه ها و . . .)
- ۹- تقویت حس زیبایی گرایی و هنری دانش آموز برای درك زیبایی های جهان و رشد بینش زیبایی گرایانه درونی (مانند رعایت ابعاد هنری کتاب در تصویر فضاها و مکانها ، خطاطی ، طراحی و)
- ۱۰- توجه به وظایف دینی در برنامه ریزی های روزانه دانش آموز (مانند توجه به اوقات نماز ، صبح زود از خواب برخاستن ، ابتدای شب خوابیدن ، دعا در ابتدای خواب و)

معیارهای نقد و بررسی تربیت اجتماعی :

- ۱- شناخت نهادهای اساسی در جامعه (حقوق خانواده ، مدرسه ، مسجد و.....)
- ۲- احترام گذاشتن به قوانین و مقررات (عبور و مرور و)
- ۳- مشکلات انسان در دنیای امروز و مخاطرات محیطی (رشد جمعیت ، آلودگی های زیست محیطی و.....)
- ۴- کار و دنیای مشاغل (تقویت روحیه کارگران ، معرفی مشاغل ، ارزش کار)
- ۵- ارتباط با دیگران (احترام گذاشتن به والدین و بزرگسالان ، پرهیز از تمسخر دیگران و.....)
- ۶- تعاون و همکاری در امور (همکاری گروهی ، مشورت در کارها، مقاومت در برابر درخواست های منفی دیگران و.....)
- ۷- مقام انسان (احترام قائل شدن برای خود ، احترام به کودکان ، مقاومت در برابر درخواست های منفی دیگران و.....)
- ۸- مراقبت از منابع و اموال (حفظ جنگل ها ، آبها ، استفاده صحیح از پول و)
- ۹- وطن دوستی (علاقه به سرزمین و مردم ، احساس مسئولیت در قبال دیگران و.....)

معیارهای نقد و بررسی تربیت هنری و زیباشناختی

- ۱- استفاده از شعر و عبارات شیرین و جذاب در ارائه مطالب .
- ۲- استفاده از هنرهای نمایشی در ارائه مطالب کتاب .
- ۳- استفاده از قصه و داستان برای تفهیم مطالب .
- ۴- پیش بینی فعالیتهای که دانش آموز را به عالم خیال ببرد .
- ۵- فراهم آوردن فرصت برای تهیه ی پوستر و روزنامه ی دیواری و... توسط دانش آموزان در مسائل درسی ، اجتماعی و.....
- ۶- انتخاب تصاویر و عکس های متناسب با علایق دانش آموز و مفاهیم و مهارتهای مورد نظر .
- ۷- صفحه آرای مناسب و سازماندهی عناصر مختلف کتاب به طور مطلوب در يك واحد درسی.
- ۸- تخیلی بودن تصاویر و واقعی بودن آن ها متناسب با موضوع درس .
- ۹- انتخاب نوع حروف مناسب برای کتابهای درسی .
- ۱۰- انتخاب قطع مناسب ،نوع چاپ و صحافی مناسب در کتابهای درسی .

معیارهای نقد و بررسی مهارت چهارگانه ی زبان (گوش دادن ، سخن گفتن و خواندن و نوشتن):
درمورد کتاب ها به توجه به اینکه تا چه اندازه مهارت های زیر در دانش آموزان تقویت می شود با مورد کم توجهی قرار گرفته ، اظهار نظر فرمایید

۱- تلخیص مطالب به صورت گفتار یا نوشتار (مانند تلخیص مطالب خوانده شده و شنیده شده)

۲- یادداشت برداری (این مهارت در پایه های بالا مورد توجه است .)

۳- قضاوت و داوری (مانند قضاوت کردن درباره ی شنیده ها و خوانده ها از رادیو ، تلویزیون ، کتاب ، معلم و سنجش و مقایسه ی آن ها به صورت گفتار یا نوشتار)

۴- بحث و گفت و گو (شرکت در بحث های دوطرفه یا گروهی)

۵- اظهار نظر (مانند نظر دادن درباره ی مسائل اجتماعی ، اظهار عقیده به صورت گفتار یا نوشتار)

۶- توضیح و تفسیر درباره ی يك مطلب (توضیح و تفسیر در باره ی يك رویداد ، يك پرسش ، يك آزمایش ، يك مسئله ریاضی ، توضیح درباره ی تصاویر)

۷- خاطره گویی

۸- اجرای نمایش و ایفای نقش

۹- خواندن متن توأم با درك صحيح

۱۰- ارزیابی خوانده و شنیده ها (سنجش میزان درستی و نادرستی از خوانده ها و شنیده ها ، مقایسه بین دوشسته و یا دو مطلب شنیده شده)

۱۱- باز نویسی (نوشتن مطلب خوانده یا شنیده با زبان خود)

۱۲- مثال آوردن (آوردن مثال درباره ی تعریف ها و مصداق ها)

۱۳- ترسیم نمودار، جدول ، نقشه برای تلخیص مطالب

۱۴- نوشتن خلاق و توصیفی (انشاء ، گزارش نویسی از بازدیدها ، از آزمایش ها و نوشتن احساسات و عواطف)

۱۵- تهیه گزارش برای جمع آوری اطلاعات و طبقه بندی آن ها (مثلاً اطلاعات به دست آمده درباره ی گیاهان و یا جانوران را طبقه بندی کند.)

۱۶- تبدیل نمادهای غیرزبانی (مانند نوشتن اعداد در قالب کلمه ، نوشتن نام تصاویر)

۱۷- نتیجه گیری و جمع بندی از دیده ها ، شنیده ها و خوانده ها به صورت گفتار یا نوشتار

معیارهای نقد و بررسی کاوشگری، تحقیق و تفکر خلاق و نقاد :

۱- وجود سؤالات یا فعالیت هایی که یافتن پاسخ و حل آنها مستلزم به کار گیری مراحل کاوشگری ، تحقیق و روش علمی باشد .

۲- وجود موضوعات یا مسائلی که یافتن پاسخ و حل آنها مستلزم به کارگیری مهارتهای جمع آوری و پردازش اطلاعات (از منابع گوناگون) باشد .

۳- وجود سؤالات و فعالیت هایی که دانش آموزان را در موقعیت های مبهم و خلاقیت برانگیز قرار می دهد و راه حل مشخصی مستقیماً در کتاب برای آنها ذکر نشده است و تشویق به ارائه راه حل های جدید و ابتکاری .

۴- تقویت تفکر نقاد (بررسی همه جانبه يك موضوع و قضاوت منطقي و آگاهانه) از طریق طرح پرسشها ، فعالیت ها و متون مناسب

۵- تقویت روحیه ی علمی به معنای برخورد منطقي و استدلالی در هنگام رد یا قبول يك نظریه .

۶- تقویت روحیه ی مسأله یابی و تشخیص مسائل از دنیای اطراف خود .

معیارهای نقد و بررسی سازمان و تناسب محتوا :

- ۱- میزان انطباق اطلاعات و مطالب کتاب درسی با یافته ها و اطلاعات جدید علمی
- ۲- وضوح و روشنی مطالب نوشته شده
- ۳- میزان تشریح مطالب (به خصوص مطالب پیچیده و دشوار) در کتابهای درسی
- ۴- میزان صحت توالی مطالب و موضوعات در کتاب درسی
- ۵- میزان ارزشمند بودن مطالب به طوری که نتوان موضوعات را جابه جا یا بخشی از آن را حذف کرد .
- ۶- میزان صحت عمل در تنظیم عنوان ها ، خلاصه بندی ها و مواردی از این قبیل
- ۷- میزان راهنمایی به استفاده از وسایل و طرق دیگر در یادگیری به جز استفاده از کتاب درسی
- ۸- میزان استفاده از تصاویر به تناسب محتوای نوشتاری
- ۹- میزان هدفدار بودن و همراه بودن تصاویر با توضیح کافی
- ۱۰- میزان تناسب مکانی تصاویر و محتوای نوشتاری
- ۱۱- میزان استفاده از کتاب ، نقشه ، نمودار و جدول ها
- ۱۲- میزان صحت عمل در استفاده از جدول ها ، نمودار و نقشه ها
- ۱۳- میزان احترام از درج مطالب نابجا در نوشته ها و نقشه ها
- ۱۴- بیان شروع درس ها با مثال های آسان جهت تقویت اعتماد به نفس دانش آموزان
- ۱۵- اتمام درس با مثال های پیچیده تر جهت آماده کردن شاگردان به مواجهه با مسائل واقعی
- ۱۶- میزان استفاده از وسایل مناسب جهت جلب توجه دانش آموزان مانند نمودار ها ، تنظیم جداول و غیره
- ۱۷- میزان تسهیل دسترسی به اطلاعات توسط دانش آموزان از طریق جدا کردن بخش های مختلف متن ، مشخص کردن اطلاعات مهم با درشت نمایی یا تفاوت رنگ
- ۱۸- تناسب شیوه تنظیم محتوا و روش های تدریس
- ۱۹- میزان توجه به قابلیت اجرا در موقعیت واقعی کلاس درس، مدرسه و محیط دانش آموز
- ۲۰- میزان تناسب محتوای کتاب درسی با روش پیشنهادی ارزشیابی از آموخته های دانش آموزان
- ۲۱- میزان توجه به برقراری ارتباط موضوع در پایه های مختلف تحصیلی
- ۲۲- میزان توجه به پیش نیازهای یادگیری ، در یادگیری موضوع جدید
- ۲۳- میزان انسجام کلی کتاب از طریق پیوند قسمتهای مختلف کتاب
- ۲۴- میزان ارتباط یادگیری موضوع درسی با سایر موضوعات درسی در یک پایه
- ۲۵- میزان استفاده از یادگیری قبلی (استفاده از مثال های آشنا) برای توضیح مفاهیم جدید و نا آشنا

فعالیت کلاسی با موارد پیشنهادی برای بررسی یک واحد درسی:

موارد زیر را در مورد واحد درسی انتخابی خود تکمیل کنید.

- ۱- موقعیت واحد تدریس
- ۲- هدف کلی درس
- ۳- اهداف آموزشی درس
- ۴- بررسی ارتباط افقی واحد با سایر واحدهای کتاب مربوطه و سایر کتب پایه با ذکر نمونه ها
- ۵- بررسی ارتباط عمودی این واحد با واحدهای سال های قبل و بعد با ذکر حداقل سه نمونه هایی از آن ها
- ۶- مفاهیم کلیدی و اصطلاحات خاص درس
- ۷- نحوه و چگونگی گسترش مفاهیم واحد تدریس جهت دستیابی به مفهوم نهایی
- ۸- شواهد و مثال های کتاب با توجه به مفاهیم کلیدی و مفهوم کلی درس
- ۹- بررسی تصاویر، نمودارها، پیام های آموزشی و... که به یادگیری مفاهیم کمک می کند.
- ۱۰- بررسی فعالیت های پیش بینی شده مانند، آزمایش ها و فعالیت های عملی و...
- ۱۱- بررسی ارتباط و هماهنگی محتوی با تجربیات یادگیری فراگیران
- ۱۲- رسانه های آموزشی مناسب
- ۱۳- ارائه روش ها و مثال و مصداق هایی که بتوان مفاهیم درس را با زندگی دانش آموزان ارتباط دارد.
- ۱۴- نکات کلی قوت و ضعف واحد درسی
- ۱۵- پیشنهاداتی برای بهتر شدن واحد درسی
- ۱۶- یک ارزشیابی تکوینی از واحد مورد بررسی
- ۱۷- یک ارزشیابی مجموعی با توجه به پرسش های پیش بینی شده در کتاب
- ۱۸- نکات قوت و ضعف واحد درسی
- ۱۹- پیشنهاداتی برای بهتر نوشتن واحد درسی
- ۲۰-

۲۱- موضوع جلسه آینده و ارائه اقدامات پیشنهادی

معرفی ساختار کتاب درسی به عنوان رسانه آموزشی: (حداقل ها)

- عنوان کتاب
- مقدمه
- سخنی با معلمان و دانش آموزان
- فهرست مطالب و عناوین فصول
- عناوین دروس
- واحدهای یادگیری
- تقویم زمانی تدریس
- تقویم زمانی ارزش یابی های دوره ای
- پاسخ تمرین ها و سوالات
- منابع و مآخذ کتاب
- پیوست ها

به نام خدا
فرم پیشنهادی ارزشیابی از کتب درسی به روش قضاوتی (نمونه اول)

پرسش های محوری	مفاهیم کلیدی	معیارهای قضاوت
۱- شناسنامه کتاب	اطلاعات مربوط	نام کتاب - کد کتاب - مقطع / پایه تدریس- مرکز چاپ - سال انتشار- تعداد فصل / بخش- تعداد صفحات - نام مولف یا مولفین - قیمت کتاب- شابک کتاب
۲- طرح های جلد (ظاهر کتاب)	ارتباط با محتوی جذابیت پیام دار بودن	تصاویر جلدها محتوا را تداعی می کند؟ رنگ آمیزی و ترکیب مناسب دارد؟ دارای پیام آموزشی و تربیتی می باشد؟
۳- مقدمه	ایجاد انگیزه معرفی کتاب نکات اجرایی خروجی	دارای مدخلی مناسب است؟ به اهمیت، کاربرد درس اشاره شده است؟ اهداف ، فصول، مناسب معرفی شده اند؟ شیوه های مناسب آموزش گروهی/مستقل ارائه شده است؟ به نتایج حاصل از آموزش درس توجه شده است؟
۴- اهداف	هدف کلی هدف هر فصل	هدف کلی بیان شده است؟ هدف کلی با اهداف فصول مقایسه شده است؟

۵- نیازهای جامعه	ادامه تحصیل حفظ ارزش ها بازار کار	دانش آموز را برای ورود به پایه ومقاطع بالا ترآماده می سازد؟ محتوای کلی با معیارها و ارزش های جامعه همخوانی دارد؟ دانش آموز را جهت ورود به بازارکارآماده می سازد؟
۶- نیازهای یادگیرنده	علاقه تجربیات روزمره درك و فهم ساختمان جملات تصاویر فرصت های یادگیری چندگانه تمرین عملی منابع یادگیری چند گانه	کتاب جذابیت لازم را دارد؟ مفاهیم کتاب با یادگیری های قبلی دانش آموزارتباط دارد؟ درارائه مطالب رشد عقلی وسنی دانش آموزان درنظر گرفته شده است؟ ساده نویسی درنوشتارها رعایت گردیده است؟ برای دانش آموزان قابل درك وفهم است؟ مسایلی جهت محاسبه،مشاهده،ارائه مطلب،طراحی و... لحاظ شده است؟ تمرینات عملی ازنوع،تناسب و... مناسب برخوردار است؟
۷- اصول یاددهی – یادگیری	کشف مفاهیم ارتباط با مفاهیم قبل یادگیری مستمر تمرین های استحکام بخش کفایت مباحث هرفصل خود آموزی	درارائه مطالب از سنوال استفاده شده است؟ مفاهیم پیش نیازسال ها،فصول،دروس و...قبلی رعایت شده؟ مطالب برای یادگیری های بعدی کافیهست؟ تمرینات تمامی اهداف آموزشی واصول ارزشیابی را داراست؟ ازنظرمطالب ،نقصان ویااضافاتی مشاهده می شود؟ امکان یادگیری مستقل ومستمرموارد بعدی توسط دانش آموزوجود دارد؟
۸- سازماندهی محتوی	حجم کتاب ارائه مطلب به روزبودن	حجم ومحتوای کتاب با ساعات تدریس متناسب است؟ مطالب ازساده به مشکل،ازدانسته به ندانسته وازکل به جزء می باشد؟ مطالب ازمنابع جدید وبه روزآورده شده اند؟
۹- منابع وماخذ	جدید بودن معتبربودن صحیح معرفی شدن	

به نام خدا
فرم پیشنهادی بررسی و تحلیل کتب درسی (نمونه دوم)

نام دانشکده:

بررسی و تحلیل کتاب : بخش : از صفحه: تا صفحه:

پایه / مقطع : واحد درسی :

استاد :

نام خانوادگی ، نام / مقطع و پایه تدریس دانشجو- معلمان (اعضای گروه) :

۱-

مقطع و رشته تحصیلی :

ترم :

کلاس :

میانگین سابقه تدریس بررسی کنندگان: سال

نیم سال :

سال تحصیلی :

۱- شناسنامه ی کتاب

۱-۱ : نام کتاب :

۱-۲ : کد کتاب :

۱-۳ : مقطع و پایه تدریس :

۱-۴ : مرکز چاپ :

۱-۵ : سال انتشار :

۱-۶ : شابک :

۱-۷ : تعداد بخش :

۱-۸ : تعداد درس :

۱-۹ : تعداد صفحات :

۱-۱۰ : مولفان :

۱-۱۱ : قیمت :

۲- ظاهر و زیبایی کتاب (در صورت نیاز با ذکر دلیل ، نمونه و آدرس پاسخ دهید)

- ۲-۱) آیا ابعاد کتاب مناسب است؟
- ۲-۲) آیا کیفیت کاغذ مورد استفاده مطلوب است ؟
- ۲-۳) آیا در کتاب از رسم الخط مناسبی استفاده شده است ؟
- ۲-۴) آیا فاصله بین سطرها و صفحه ی کتاب مناسب است؟
- ۲-۵) آیا صفحه آرای کتاب جذاب است؟
- ۲-۶) آیا طرح روی جلد کتاب مناسب است؟
- ۲-۷) آیا تصویر روی جلد آخر کتاب ارزش آموزشی- تربیتی دارد؟
- ۲-۸) آیا کیفیت چاپ کتاب مطلوب است؟

۳- حجم کتاب (در صورت نیاز با ذکر دلیل ، نمونه و آدرس پاسخ دهید)

۱-۲) آیا حجم مطالب کتاب درسی با رشد عقلی و سنی فراگیران متناسب است ؟

۲-۳) آیا حجم مطالب کتاب درسی با ساعات تدریس هفتگی آن متناسب است؟ چرا؟

۳-۳) در صورت عدم تناسب چه مدت زمان هفتگی را پیشنهاد می کنید؟ چرا؟

۴- محتوای برنامه ی درسی کتاب (در صورت نیاز با ذکر دلیل ، نمونه و آدرس پاسخ دهید)

۴-۱) آیا اهداف کلی کتاب در مقدمه ی آن نوشته شده است؟

۴-۲) آیا محتوای کتاب با اهداف و سرفصل های آن مناسبت دارد؟

۴-۳) آیا هدف های هر درس در آغاز آن درس نوشته شده است؟

۴-۴) آیا محتوا و مطالب کتاب با نیازهای روزمره ی فراگیران هماهنگی دارد ؟

۴-۵) آیا محتوای کتاب بارش ذهنی و درك فراگیران تطبیق دارد ؟

۴-۶) آیا عوامل بر انگیزختگی و علاقه فراگیران به کتاب و درس در آن مشاهده می شود؟

۴-۷) آیا مطالب درسی با محیط های اجتماعی و طبیعی فراگیران متناسب است ؟

۴-۸) آیا با قدرت درك و فهم فراگیران مورد آموزش مطابقت دارد؟

۴-۹) آیا فراگیران را به ایجاد خلاقیت و اندیشه ترغیب می کند؟

۴-۱۰) آیا مهارت های علمی فراگیران را تقویت می کند ؟

۴-۱۱) آیا قدرت تفکر و تجزیه و تحلیل مسائل توسط فراگیران را پرورش میدهد ؟

۴-۱۲) آیا توجه فراگیران را به اهمیت بررسی های کمی و نیاز دستیابی به دلایل

و منابع متعدد جلب می نماید ؟

... ادامه ی محتوای برنامه ی درسی کتاب

- ۴-۱۳) آیا مطالب و موضوعات نوشته شده جدید و به روز است ؟
- ۴-۱۴) آیا روحیه تحقیق و کاوشگری فراگیران را رشد میدهد؟
- ۴-۱۵) آیا به ارزش های جامعه اسلامی توجه کرده است ؟
- ۴-۱۶) آیا به آموخته های قبلی یاد گیرنده توجه نموده است ؟
- ۴-۱۷) آیا دارای رویکرد مناسبی است ؟
- ۴-۱۸) آیا رعایت ترتیب و توالی موضوعی را در نظر گرفته است ؟
- ۴-۱۹) آیا سیر مفاهیم کتاب از ساده به مشکل تنظیم شده است ؟
- ۴-۲۰) آیا کتاب دارای اشتباهات علمی است ؟
- ۴-۲۱) آیا روش های نوین آموزش دروس را به فراگیران یاد می دهد؟
- ۴-۲۲) محتوای کتاب خالی از چه مطالبی است؟ چرا؟
- ۴-۲۳) آیا نکات دستوری و شیوه ی نگارش در کتاب رعایت شده است؟
- ۴-۲۴) آیا منابع مورد استفاده در هر درس و یا هر بخش و فصل نوشته شده است؟
- ۴-۲۵) آیا منابع مورد استفاده برای تألیف کتاب در پایان آن آمده است؟
- ۴-۲۶) آیا منابع بطور استاندارد معرفی شده است؟

۵- پرسش ها و فعالیت های کتاب (در صورت نیاز با ذکر دلیل ، نمونه و آدرس پاسخ دهید)

- ۵-۱) آیا نمونه سئوالات پایانی هر درس تمامی آن درس را پوشش می دهد؟
- ۵-۲) آیا فعالیت های پیشنهادی کتاب بر اساس اهداف معینی است؟
- ۵-۳) آیا تمرینات کتاب درسی با توانایی های ذهنی یادگیرندگان متناسب است ؟
- ۵-۴) آیا تمرینات کتاب درسی با محتوای کتاب درسی مرتبط است؟
- ۵-۵) آیا تمرینات کتاب درسی با وقت فراگیران در مدرسه و خانه متناسب است ؟
- ۵-۶) آیا سئوالات مطرح شده دارای پاسخ صریح در کتاب درسی دارد ؟
- ۵-۷) آیا تمرینات کتاب درسی برای تقویت یادگیری مناسب است ؟
- ۵-۸) آیا تمرینات کتاب درسی مهارت های حل مسئله را در فرا گیر تقویت می کند ؟
- ۵-۹) آیا فعالیتهای پیشنهادی فرصت هایی جهت پرورش روح همکاری و کار گروهی را فراهم می سازد ؟
- ۵-۱۰) آیا پرسش ها و تمرینات در راستای ارزشیابی سطوح متعدد تفکر انسانی است؟
- ۵-۱۱) آیا به فعالیت های فوق برنامه و خارج از کلاس توجه شده است ؟
- ۵-۱۲) شیوه معمول امتحان این کتاب چگونه است ؟
- ۵-۱۳) اگر با شیوه فعلی امتحان مخالفید چه شیوه هایی را پیشنهاد می کنید ؟

۶- تصاویر و نمودارهای کتاب (در صورت نیاز با ذکر دلیل ، نمونه و آدرس پاسخ دهید)

- ۱-۶ آیا تصاویر کتاب گویا است؟
- ۲-۶ آیا تصاویر برای فراگیران جذاب است؟
- ۳-۶ آیا بین محتوای دروس و تصاویر موجود رابطه ی منطقی وجود دارد ؟
- ۴-۶ آیا نمودارها و نقشه های کتاب با مطالب آن مرتبط است؟
- ۵-۶ آیا تعداد تصاویر مناسب است ؟
- ۶-۶ آیا ابعاد تصاویر و نمودارها متناسب است؟
- ۷-۶ آیا تصاویر از نظر چاپ و رنگ آ میزی مناسب اند ؟

۷- روش های آموزشی کتاب (در صورت نیاز بانکر دلیل ، نمونه و آدرس پاسخ دهید)

۷-۱) آیا روش ارائه مطالب و موضوعات جالب است ؟

۷-۲) آیا روش های نوین در امر آموزش در نظر گرفته شده است؟

۷-۳) آیا یکپارچگی در برنامه مشاهده می شود؟

۷-۴) آیا امکان ارائه دروس به صورت اثربخش با توجه به وسایل و ابزارهای مورد نیاز وجود دارد؟

۷-۵) آیا این کتاب می تواند تغییری در روش های یاد دهی – یادگیری به وجود آورد؟

۸- جمع بندی و نتیجه گیری کنید.

۹- لطفا پیشنهادات خود را جهت بهتر شدن این کتاب و یا کتب درسی به طور عام به تفکیک شماره و موضوع با ذکر دلیل بنویسید.

نکته نظرات استاد:

سازمان ساسانیان

به نام خدا
فرم پیشنهادی بررسی و تحلیل کتب درسی (نمونه سوم)

نام دانشکده:

بررسی و تحلیل کتاب : بخش : از صفحه : تا صفحه :

پایه / مقطع : واحد درسی :

استاد :

نام خانوادگی ، نام / مقطع و پایه تدریس دانشجو- معلمان (اعضای گروه) :

۱-

مقطع و رشته تحصیلی :

ترم :

کلاس :

میانگین سابقه تدریس بررسی کنندگان : سال :

سال تحصیلی :

نیم سال :

پیشنهادات:	۱- موارد شناسایی کتاب مثل: نام، کد، مقطع و پایه ی تدریس، مرکز چاپ و نشر، سال انتشار، شابک، تعداد بخش، تعداد دروس ، تعداد ، صفحات ، مولفان قیمت ... کامل معرفی شده است؟ (۲نمره) مستندات:
پیشنهادات:	۲- زیبایی های لازم يك كتاب درسی همانند: ابعاد، کیفیت، کاغذ، رسم الخط ،فاصله ی سطور، صفحه آرایي، طرح جلد ها، کیفیت،... در چاپ آن رعایت شده است؟ (۲نمره) مستندات:

پیشنهادات:	۳- در مقدمه کتاب به: موضوع، پیش نیازها، اهمیت کاربرد، اهداف، فصول، رابطه ی فصول، نکات اجرایی تدریس گروهی/ مستقل و نتایج حاصل از آموزش کتاب اشاره شده است؟ (۲ نمره) مستندات:
پیشنهادات:	۴- در محتوای برنامه درسی به نیازهای جامعه مثل : ورود دانش آموز به پایه و مقاطع بالاتر، بازار کار، همخوانی محتوای کلی با معیارها و ارزش های جامعه ی اسلامی توجه شده است؟ (۵ نمره) مستندات:

پیشنهادات:

۵- در محتوای برنامه درسی به نیازهای یادگیرنده از قبیل:

مطالب محتوا با محیط های اجتماعی و طبیعی، عوامل برانگیختگی، ارتباط مفاهیم کتاب با یادگیری های قبلی، ایجاد خلاقیت و اندیشه، رشد عقلی، درک و فهم، قدرت تفکر و تجزیه و تحلیل مسایل، تنوع تمرینات مهارت های علمی و عملی، مسایلی برای محاسبه، مشاهده، رایاه مطلب، طراحی و... در نظر گرفته شده است؟

(نمره ۱۰)

مستندات:

پیشنهادات:

۶- در سازماندهی محتوای کتاب مسایلی همچون:

رایاه مطالب از ساده به مشکل، از دانسته به ندانسته و از کل به جز، و نیز کفایت یادگیری، استفاده از منابع جدید و به روز، تناسب حجم و محتوای با ساعات تدریس، یکپارچگی در برنامه، رعایت شده است؟

(نمره ۱۰)

مستندات:

پیشنهادات:	۷- اصول و مبانی یاد دهی- یادگیری از قبیل: نحوی شروع مطالب رعایت اهداف آموزشی و پیش نیازهای دروس و فصول، امکان استفاده از روش های نوین، ارایه دروس به صورت اثر بخش با توجه به وسایل و ابزارهای موجود ، امکان یادگیری مستقل و مستمر مطالب توسط دانش آموز و اصول ارزشیابی در تمامی تمرینات رعایت گردیده است؟ (۱۰ نمره) مستندات:
پیشنهادات:	۸- در انتخاب و چاپ تصاویر و نمودارها به: گویایی، جذابیت، محتوای، تعداد و ابعاد، کیفیت چاپ و رنگ آمیزی توجه گردیده است؟ (۲ نمره) مستندات:

۹- جمع بندی و نتیجه گیری نهایی خود را به تفکیک شماره بنویسید. (۲نمره)

۱۰- لطفا پیشنهادات نهایی خود را به تفکیک شماره و موضوع با ذکر دلیل بنویسید. (۴نمره)

اعلام نظر نهایی بررسی کننده/ کنندگان

بدینوسیله اعلام می گردد که:

کتاب/بخش/فصل:

از کل پنجاه نمره ی در نظر گرفته شده، این کتاب با دریافت
نامناسب برای تدریس می باشد/ نمی باشد.

نام خانوادگی و نام بررسی کننده / کنندگان با امضاء و درج تاریخ :

۱-

۲-

نظرات استاد:

بررسی و تحلیل کتب درسی به روش ویلیام رومی

نام مرکز آموزش عالی:

بررسی و تحلیل کتاب : بخش : از صفحه : تا صفحه :

پایه / مقطع : واحد درسی :

استاد :

نام خانوادگی ، نام / مقطع و پایه تدریس دانشجو- معلمان (اعضای گروه) :

۱-.

مقطع و رشته تحصیلی : ترم : کلاس :

میانگین سابقه تدریس بررسی کنندگان : سال :

سال تحصیلی :

بررسی و تحلیل کتب درسی
مؤلف و مدرس الماس ساسانیان

نیم سال :

ویلیام رومی (william Romey) روش تحلیل کمی (Quantitative analysis) را در تحلیل محتوا به کاربرد و در این روش به توصیف عینی و منظم محتوای آشکار مطالب درسی و آزمایشگاهی می پردازد. در آن میزان یادگیری دانش آموزان در فرایند یادگیری را ارزیابی می کند. هرچند این روش همه ی ابعاد را در بر نمی گیرد، اما یکی از بهترین تکنیک های موجود برای تعیین فعال سازی دانش آموزان است. هدف روش ویلیام رومی پاسخ به این سوال است که آیا کتاب و محتوای مورد نظر دانش آموزان را بطور فعال با آموزش و یادگیری درگیر می کند یا نه؟ در این تکنیک از طریق محاسبه ضریب درگیری (involvement index) می توان مطالب و محتوای غیر فعال ارائه شده در کتاب درسی را از فعال تفکیک و سپس بر اساس آن تناسب برنامه درسی ارائه شده در کتاب ها را نقد و بررسی کرد. این ضریب که به صورت عددی بیان می شود از تقسیم مقوله های فعال به غیر فعال برای هر جزء کتاب بدست می آید. برای تحلیل محتوا می توان تمام صفحات و یا بخشی از آن را مورد ارزیابی قرار داد.

مراحل کلی تحلیل محتوا به روش رومی عبارتند از:

تعیین هدف، نمونه گیری، رمز گذاری و مقوله بندی، طبقه بندی مقوله ها، و ارزیابی عینی طبقه ها. ابتدا مطالب و محتوای یک برنامه درسی را به واحدهای کوچکتری مانند محتوای آموزشی، تصاویر و نمودارها، پرسش و خود آزمائی ها، فعالیت ها و... تقسیم می شود. سپس هریک از اجزای تفکیک شده در قالب هایی که به صورت درجه بیان می شوند، قرار می گیرد. سپس هریک از این درجات در یکی از شیوه های ارائه ی فعال یا غیر فعال قرار می گیرند. در آخر برای تجزیه و تحلیل نتایج، درجات شیوه های فعال بر درجات شیوه های غیر فعال تقسیم می شود تا عددی بدست آید که به آن ضریب درگیری یا شاخص درگیری می گویند که این عدد ملاک قضاوت خواهد شد.

مراحل تحلیل محتوا

بخش اول: ارزشیابی متن (تحلیل متن):

برای تحلیل متن ، به جمله توجه می گردد. درواقع جمله مجموعه ای از کلماتی است که بین دوسکوت طویل (نقطه) قرار گرفته و معیار آن معنی دار بودن آنست.

تبصره:

عناوین و سرفصل ها، توضیحات زیر تصاویر، نمودارها، شکل ها و... جزو جملات محسوب نمی شوند.

روش کار:

- انتخاب ۳۰ صفحه از کتاب به کمک قرعه یا جدول تصادفی اعداد
- انتخاب ۱۵ جمله از هر صفحه
- قضاوت و طبق بندی هریک از جملات
- تنظیم و تکمیل جداول مربوطه بر اساس فرمول تحلیل متن

شرح طبقات :

طبقه a: برای بیان واقعیت های علمی واثبات شده: که بوسیله فرد دیگری غیرازدانش آموزانجام پذیرفته است. مثل آب در دمای ۱۰۰ درجه به جوش می آید.

طبقه b: برای تصمیم وارتباط دوگزاره به یکدیگر: یا بیان نتایج یا اصول کلی (تعمیم ها) نظرات ارائه شده توسط نویسندگان کتاب درباره ارتباط بین مفروضات وموضوعات مختلف را شامل می شود مثل شاید بهترین کمکی که می توانید به دستگاه گوارش خود بکنید این است که خود را شاد نگه دارید.

طبقه c: برای بیان تعاریف: جمله هایی را شامل هستند که برای توصیف وتشریح يك واژه یااصطلاح آورده می شود.

طبقه d: برای پاسخ سریع به سؤالات: یعنی برای سؤالاتی که درمتن آورده شده وجواب آن ها بلافاصله بوسیله مولف داده شده است.

طبقه e: برای تجزیه و تحلیل داده ها: یعنی سؤالاتی که ایجاب می کند دانش آموزبرای پاسخ به آن ها مفروضات داده شده را تجزیه وتحلیل نماید.

طبقه f: برای دعوت به نتیجه گیری: ازدانش آموزان خواسته شده است که نتایجی را که خودشان بدست آورده اند بیان نماید.

طبقه g: برای دعوت به فعالیت خاص: ازدانش آموزان خواسته شده است که آزمایشی را انجام داده ونتایج حاصل را تحلیل نماید.ویا اینکه مسائل عنوان شده را حل کند.

طبقه h: برای بیان سؤالات بدون پاسخ درکتاب: سؤالاتی که به منظور جلب توجه دانش آموزان ارائه شده و جواب آن ها بلافاصله بوسیله نویسنده کتاب درمتن نیامده است.

طبقه i: خنثی: ازدانش آموزان خواسته شده است که تصاویریا مراحل انجام يك آزمایش را مورد ملاحظه قراردهد وبطورکلی جملاتی که درهیچ کدام ازمقوله های فوق نگنجد دراین مقوله جای می گیرد.

طبقه j: سؤالات مربوط به معانی بیان.

نکته: ازمقوله های فوق ،مقوله های do وb وa جزء مقوله های غیرفعال، مقوله های e وf وh ، مقوله های فعال و i وj مقوله های خنثی هستند که نقش مهمی درارزیابی کتاب ندارند.

❖ به منظور محاسبه ضریب درگیری دانش آموز با متن و یا به منظور سنجش سطح فعالیت فراگیر می توان از این فرمول استفاده کرد:

ضریب درگیری دانش آموز با متن = مجموع مقوله های فعال تقسیم بر مجموع مقوله های غیر فعال

ضریب درگیری دانش آموز با محتوا عددی است که نشان دهنده میزان فعال بودن محتواست. دامنه این عدد ممکن است از صفر تا بی نهایت باشد. اما به نظریه یلیام رومی یک کتاب درسی زمانی فعال است که ضریب درگیری (شاخص درگیری) آن بین $0/4$ تا $1/5$ باشد. ضریب درگیری کمتر از $1/4$. بیان گراین نکته است که کتاب فقط به ارائه اطلاعات علمی می پردازد و از فراگیران می خواهد تدریسی حفظ کردن مطالب علمی باشد.

ضریب درگیری بالاتر از $1/5$ نمایانگر کتابی است که در مورد هر جمله ، تصویر یا سؤال آن از دانش آموز می خواهد تا به نوعی تجزیه و تحلیل انجام دهد و به فعالیت بپردازد. چنین کتاب هایی مفروضات و اطلاعات علمی کافی را در اختیار دانش آموز قرار نمی دهند و فقط از آن ها می خواهند تا به گونه ای فعالیتی را انجام دهند. از نظریه یلیام رومی این کتاب ها نیز به صورت غیر فعال ارائه شده است. زیرا فعالیت زیادی را می طلبد در صورتی که به اطلاعات کافی و شرایط فراگیران توجه نمی شود. در نتیجه محتوای برنامه درسی می بایست به گونه ای طراحی و ارائه شود که دانش آموزان را نسبت به یادگیری برانگیزاند و زمینه اکتشاف ، پژوهش و عمل فعالانه ی آنان را فراهم بسازد.

تنظیم و تکمیل جداول ۱ و ۲ براساس فرمول تحلیل متن :

ردیف	جملات/ سوالات/ عنوان تصویر ،نقشه،نمودار	طبقه	صفحه	فصل

جدول شماره ی ۱

فصول		۱		۲		۳		۴		جمع طبقات	
طبقات	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	درصد
a											
b											
c											
d											
e											
f											
g											
h											
جمع											
درصد											

جدول شماره ی ۲

بخش دوم: تحلیل پرسش ها

روش کار:

- انتخاب تعدادی سؤال به طور تصادفی از یک فصل کتاب و یا کل آن
 - تعداد کل سؤالات مثلاً ۲۰ سؤال
 - قضاوت و طبقه بندی هریک از پرسش ها
 - تنظیم و تکمیل جداول ۱ و ۲ بر اساس فرمول تحلیل پرسش ها
- شرح طبقات :

- a: سؤالات بدون زحمت:** سؤالاتی که جواب آن ها را به طور مستقیم می توان در کتاب یافت.
- b: سؤالات مربوط به تعاریف:** سؤالاتی که جواب آن ها مربوط به بیان تعاریف است .
- c: سؤالات مربوط به آموخته های درس:** سؤالاتی که برای پاسخ آن، دانش آموز باید از آموخته های خود در درس جدید برای نتیجه گیری در مورد مسایل جدید استفاده کند .
- d: سؤالات منجر به حل مسأله:** سؤالاتی که در آن از دانش آموز خواسته شده مسئله بخصوصی را حل نماید .

نکته:

در طبقه بندی فوق مقوله های a و b در زمره ی مقوله های غیر فعال و مقوله های c و d در زمره ی مقوله های فعال قلمداد می گردند. برای تعیین ضریب درگیری دانش آموز با سؤالات نیز لازم است که مقوله های فعال بخش بر مقوله های غیر فعال تقسیم گردد؛ یعنی :

مجموع مقوله های فعال تقسیم بر مجموع مقوله های غیر فعال = ضریب درگیری دانش آموز با سؤالات

بخش سوم: تحلیل نمودار، نقشه، تصاویر، شکل و...

روش کار:

• انتخاب تعدادی نمودار، نقشه، تصاویر و... به طور تصادفی از هر فصل کتاب مثلاً تعداد کل موارد فوق ۲۰ نمونه

• قضاوت و طبقه بندی هریک از نمودارها، نقشه ها و...

• تنظیم و تکمیل جداول ۱ و ۲ بر اساس فرمول تحلیل نمودار و...

شرح طبقات :

a: برای توضیح و تفسیر بیشتر متن: تصویری که از آن فقط برای تشریح موضوع خاصی استفاده شده است.

b: منجر به فعالیت و پرسش و پاسخ: تصویری که از دانش آموزی خواهد تا با استفاده از موضوعات داده شده فعالیت یا آزمایشی را انجام دهد.

c: تصویری که برای تشریح شیوه ی جمع آوری وسایل يك آزمایش آمده است.

d: تصویری که در هیچ کدام از مقوله های فوق نگنجد.

نکته:

از مقوله های چهارگانه فوق ، مقوله a غیر فعال و b مقوله ی فعال قلمداد می شود و مقوله های c و d مقوله های خنثی هستند. برای محاسبه ی ضریب درگیری در اینجا نیز مقوله ی فعال بخش بر مقوله ی غیر فعال می گردد .

مجموع مقوله های فعال تقسیم بر مجموع مقوله های غیر فعال = ضریب درگیری دانش آموز با تصویر

تحلیل نهایی

بعد از تکمیل جدول های ۱ و ۲ به طور جداگانه می توان ضریب درگیری (i) را برای هریک از مقوله های کتاب همانند متن، پرسش، نقشه و نمودار و... محاسبه کرد.

- اگر $(x=0/4, x=0)$ $i <$ باشد: ضریب درگیری دانش آموزان کم و ارائه ی مطالب غیرفعال است.
- اگر $i = 1$ باشد: ضریب درگیری دانش آموزان بالا و ارائه ی مطالب به صورت فعال است.
- اگر $i > 1/5$ باشد: برای متون تخصصی، علمی و پژوهشی مناسب است.

نکته: شاخص مناسب بین ۰/۴ تا ۱/۵ می باشد.

نهایتاً برای بدست آوردن یک نتیجه کلی می توان میانگین شاخص ها را تعیین کرد، یعنی:

$$\frac{\text{مجموع فراوانی های مربوط به درجه ی فعالیت}}{\text{مجموع فراوانی های مربوط به درجه غیرفعالیت}} = \frac{\text{جمع صورت ها}}{\text{جمع مخرج ها}}$$

معیارها و روشی دیگر جهت تحلیل محتوای کتاب های درسی:

بخش مربوط به محتوا :

۱. بررسی کتاب از بعد اهداف (اهداف کلی ، جزئی و رفتاری)
۲. تحلیل سطوح اهداف آموزشی (طبقه بندی و حیطه بندی)
۳. ارتباط اهداف هر درس با اهداف آموزشی دوره
۴. بررسی اهداف آموزشی پایه با اهداف موضوع درسی در پایه
۵. بررسی رابطه محتوا و هدف
۶. بررسی رابطه محتوا و رغبت
۷. بررسی محتوا و توان یادگیری دانش آموزان
۸. بررسی رابطه محتوا و زمان تدریس
۹. بررسی رابطه محتوا و سودمندی کتاب
۱۰. بررسی ارتباط عمودی کتاب های درسی پایه
۱۱. بررسی ارتباط عمودی کتاب های درسی دوره ۱ با پیش و بعد
۱۲. بررسی ارتباط افقی کتاب های درسی
۱۳. بررسی رابطه بین محتوا و روش های یاددهی و یادگیری

بخش مربوط به ارزشیابی:

۱. بررسی رابطه بین ماهیت موضوع درسی و روش های ارزشیابی
۲. بررسی ارتباط بین شیوه ها و روش های ارزشیابی با محتوا
۳. بررسی کتاب های درسی دوره ابتدایی از حیث توزیع مفهوم ها

بررسی کتاب های درسی از بعد اهداف (اهداف کلی ، جزئی و رفتاری)

برای بررسی کتاب های درسی از بعد اهداف به سه موضوع هدف کلی ، جزئی و رفتاری باید توجه داشته باشیم ، به منظور بررسی اهداف مراحل زیر را به ترتیب انجام می دهیم:

۱. اهداف کلی هر درس را مشخص می کنیم

۲. هدف اصلی هر درس را تعیین می نماییم.

۳. اهداف استخراجی را با اهداف موجود (در دفاتر نمره معلمان ، مدارس ، کتاب های راهنما) مقایسه می کنیم

۴. پاسخ به سوال روبرو : آیا اهداف استخراجی با اهداف موجود هماهنگ است ؟

تحلیل سطوح اهداف آموزشی (طبقه بندی و حیطة بندی)

همانطور که می دانیم اهداف آموزشی دارای سه حیطة اند ؛ که عبارتند از: حیطة شناختی ، حیطة عاطفی ، حیطة روانی- حرکتی ، البته هریک از این حیطة ها دارای سطوحی می باشند که در جدول به نمایش گذاشته شده است. تحلیل اهداف آموزشی به این صورت انجام می شود که : بر اساس جملات کتاب اهداف هر جمله مشخص خواهد شد.

حیطة شناختی	دانش	حیطة عاطفی	دریافت	حیطة مهارتی	تقلید
	درک و فهم		واکنش		اجرای مستقل
	کاربرد		ارزشگذاری		دقت
	تجزیه و تحلیل		سازماندهی		هماهنگی
	ترکیب		تبلور		عادی شدن
	ارزشیابی				

بررسی اهداف آموزشی پایه با اهداف موضوع درسی در پایه:
فرایند انجام این کار به شرح زیر است :

۱. ابتدا اهداف آموزشی یک پایه خاص را استخراج می کنیم
۲. اهداف موضوعات درسی را در همان پایه را نیز استخراج می کنیم
۳. در مرحله سوم ، تجزیه و تحلیل اهداف پایه با اهداف موضوع درسی انجام می گیرد
۴. و در نهایت ، گزارش کاملی از کم و کیف اهداف به کلاس ارائه می شود.

بررسی رابطه محتوا و هدف

۱. ابتدا از یک پایه خاص یک کتاب درسی انتخاب می شود .
 ۲. اهداف اصلی آن کتاب استخراج می شود.
 ۳. محتوا (متن) تصاویر ، تمرین ، یک به یک با اهداف موردنظر مورد مقایسه قرار می گیرد.
 ۴. محتوا
- جدول دوبعدی محتوا و هدف ترسیم می شود.

هدف	درس ۱	درس ۲	درس ۳	درس "	" "	" "

بررسی محتوا و رغبت
در این بررسی ابتدا فاکتور های رغبت استخراج می شود.
برای نمونه:

فاکتور های رغبت:

۱. داشتن طرح و رنگ زیبا (رنگ شاد و گرم)
۲. جنس کاغذ (براق و روغنی)
۳. خط (استفاده از خط کتابی)
۴. جلد (دارای تصاویر متناسب ، عنوان متناسب، جنس مناسب)
۵. داستان
۶. شعر
۷. و

الف) پس ابتدا فاکتورهای رغبت را به صورت عملیاتی استخراج می کنیم.
ب) محتوای کتاب یا درس خاصی را بررسی نموده و عوامل مشخص شده رغبت را
در آن مشخص می کنیم

ج) بر اساس مطالعه انجام شده گزارش هایی مبنی بر اینکه کتاب در چه بخش هایی
رغبت برانگیز است یا نیست را به صورت مستند مشخص می کنیم .

د) در نهایت یک نتیجه گیری کلی از کتاب می گیریم.
۶۷ بررسی و تحلیل کتب درسی / الماس ساسانیان

بررسی رابطه محتوا و توان دانش آموزان
ابتدا فاکتورهای توان یادگیری استخراج می شود.

فاکتور های رغبت:

- خواندن
- نوشتن
- حساب کردن
- تفکر
- مشاهده
- شنوایی

ب) محتوای درس یا کتاب خاص بر اساس مولفه های توان یادگیری مقایسه و سنجیده می شود.

ج) تدوین گزارش و تصمیم نهایی

توضیح: برای اندازه گیری توان یادگیری باید به نکاتی توجه کرد؛ اولاً وقتی صحبت از توان یادگیری می شود منظور چالشی بودن آن محتواست؛ منظور از چالشی بودن آن است که محتوا تا اندازه ای برای دانش آموز سخت باشد که خود بتواند به تنهایی با راهنمایی معلم مساله را حل کند یا یادبگیرد، بنویسد، یا اینکه توانایی شناخت پیدا کند، یا توانایی توانستن پیدا کند، لذا محتوا نباید زیاد سخت و یا زیاد آسان باشد. در مجموع وقتی صحبت از توان یادگیری می شود توانایی محتوا در چالشی بودن آن است نه سختی و آسانی آن.

بررسی رابطه زمان تدریس و محتوا

در این قسمت این سوال ها به ذهن خطور خواهد کرد که :

آیا زمان تدریس برای محتوا کافی است؟

چگونه می توان رابطه زمان و محتوا را محاسبه کرد؟

متغیر ها یا عوامل موثر در زمان و محتوا:

۱. کمیت محتوا (حجم محتوا)

۲. کیفیت محتوا (سختی محتوا)

۳. کمیت زمان تدریس

۴. تعداد دانش آموزان

۵. توان یادگیری دانش آموزان

هنگامی که می خواهیم رابطه زمان و محتوا را بسنجیم ابتدا باید به این سوال پاسخ دهیم که هنگامی که می خواهیم رابطه زمان و محتوا را تعیین کنیم دو متغیر زمان و محتوا خود دارای چه مولفه ها و عناصری هستند، ابتدا محتوا را مورد بررسی قرار می دهیم:

۱. حجم محتوا با زمان اختصاص یافته رابطه دارد یعنی اگر حجم محتوا زیاد باشد زمان اختصاص یافته نیز باید زیاد باشد.

۲. سختی و دشواری محتوا: بدین معنی که ممکن است محتوایی علی الظاهر کوتاه، مختصر و کم حجم باشد، اما زمانی که باید برای تدریس آن صرف نمود زمان زیادی را طلب می کند پس سختی و آسانی محتوا نیز در این موثر است

۳. اهمیت محتوا: در اینجا میزان اهمیت و ارزشی است که برنامه ریزان اختصاص می دهند، مثلا اگر برنامه ریزان بخواهند هوش منطقی ریاضی دانش آموزان را طلب کنند لذا زمان زیادی را طلب می کنند.

۴. کمیت زمان: در بعد زمان اختصاص یافته نیز باید به تعداد جلسات و ساعات تدریس توجه نمود، نکته (در این بین عوامل فرعی دیگری نیز موثرند، الف) تعداد دانش آموزان هر کلاس است: مبرهن است که هرچه تعداد دانش آموزان زیاد باشد زمانی که برای تدریس محتوا اختصاص دارد باید زیاد باشد یعنی زمان بیشتری اختصاص دهیم و بالعکس؛ و این خود در ارتباط است با پاسخ توان یادگیری دانش آموزان

اگر بخواهیم مساله فوق را به صورت فرمول دربیاوریم به صورت زیر خواهد شد.

تعداد زیاد + توان یادگیری کم زمان زیاد

تعداد کم + توانایی یادگیری بالا زمان اختصاص یافته کم

نحوه محاسبه حجم کتاب: (میزان اختصاص یافته)

در اینجا ابتدا تعداد جلسات را مشخص کرده و حجم مورد نظر را بر تعداد جلسات تقسیم می کنیم لذا عددی به دست می دهد، در واقع عددی که به دست می آید حجم اختصاص یافته به هر جلسه خواهد بود.

رابطه محتوا - زمان

این بحث مربوط می شود به بعد برنامه ریزی : نوع نگاه (رویکرد) برنامه ریزان بر روی برنامه ریزی و تدوین محتوا نیز تاثیر دارد ، برخی از برنامه ریزان معتقدند که ماموریت برنامه های درسی به ویژه محتوای برنامه های درسی انتقال میراث فرهنگی است لذا محتوا باید گذشته گرا باشد . این گونه برنامه ریزان کتاب های بزرگ (great book) را برای دانش آموزان توصیه می کنند، رویکرد دوم ؛ رویکرد حال گرا ، اینگونه برنامه ریزان معتقدند کتاب های درسی نباید گذشته گرا باشد چون دانش آموزان در زمان حال زندگی می کنند لذا باید از مباحث به روز برای حل مسائل زندگی خود بهره جویند پس کتاب های درسی مهارت های زندگی کردن را به دانش آموزان یاد می دهند . رویکرد سوم ؛ رویکرد آینده گرا است ، در این رویکرد برنامه ریزان بر این باورند که دانش آموزان را باید برای آینده تربیت کرد، نه گذشته و نه حال پس باید مطالبی در کتاب های درسی آورده شود که نیاز های آینده آنها را تامین کرد.

نقد و بررسی این سه رویکرد:

اصولا کتاب های درسی باید از تجارب گذشتگان استفاده کنند، دانش آموزان را برای زمان حال تربیت کرده و آنها را برای زندگی آینده آماده کنند .

بررسی محتوا و سودمندی تدریس

الف) ابتدا مولفه های سودمندی را استخراج می کنیم

ب) سپس مولفه های استخراج شده را با یک کتاب خاص مورد سنجش قرار می دهیم

ج) در مرحله سوم ؛ میزان سودمندی کتاب را براساس معیارهای انتخاب شده بررسی کرده و گزارش نهایی را تدوین می کنیم.

نکته : برخی از مفاهیم محتوا شباهت یا وجه اشتراکاتی با هم دارند مثل رغبت

، سودمندی ، اهمیت . اما لازم است توجه کنیم که وجوه افتراق نیز در آنها وجود دارد .

پس زمانی که ما می خواهیم هریک از مفاهیم فوق را بررسی نماییم بهتر است به وجوه افتراق آن ها توجه کنیم.

مولفه های سودمندی :

۱. کاربردی بودن محتوا
۲. به روز بودن محتوا
۳. پاسخگوی نیاز های دانش آموزان باشد
۴. یاددهی مهارت های اساسی زندگی

بررسی ارتباط عمودی محتوا در این شیوه از تحلیل به صورت زیر عمل می شود.

(الف) می توان اهداف يك پایه درسی را بررسی نمود

(ب) می توان مفاهیم يك درس را در پایه های مختلف تحلیل محتوا نمود ، فرایند هر دو یکسان است و به شکل زیر: ۱. یکی از مولفه های فوق را انتخاب کرده و برای هر کدام حداقل ده مورد را استخراج می نماییم . ۲. این اهداف (مفاهیم یا مولفه ها) را در يك کتاب درسی مبدا و در درس های مختلف مشخص می کنیم . سپس آنها را در کتاب هاب درسی پایه های بعدی جستجو می کنیم . ۳. ارتباط یا عدم ارتباط آنها را با هم مقایسه می نماییم . ۴. در نهایت می توان پی برد که تا چه اندازه این مفاهیم یا مولفه ها در کتاب هاب بعد و قبل گسترش یافته و یا ابتر مانده اند.

برای این کار می توان به دو شکل زیر عمل نمود:

۱. بررسی کتاب های درسی و استخراج اهداف و یا مفاهیم آن ها و سپس مقایسه آن ها

۲. استخراج مفاهیم يك کتاب درسی و جستجوی آن ها در پایه های دیگر.

نکته ۲: بهتر است نوع ارتباط عمودی نیز مشخص گردد. (مارپیچی ، خطی)

مارپیچی : یک موضوع در پایه های مختلف از یک بعد منتهای به صورت عمیق تر گفته می شود و ضمناً از یک پایه تا پایه های بالاتر باز می شود.

ارتباط خطی : یعنی اینکه یک موضوع در پایه های مختلف از ابعاد مختلف آمده است

... تا در کلاس هنرنمی باشد !!

بیایید :

- ۱- با ایزد منان آشتی ترین باشیم .
- ۲- احسان (خصوصاً به مادر و پدر) را فراموش نکنیم .
- ۳- ورزش کنیم .
- ۴- برای دل خود هنری یاد بگیریم .
- ۵- به ورزشویم.
- ۶- مهربان تر باشیم.

almassasanian@yahoo.com

در پناه حق پیروز و به روز باشید .